

Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi:

Ermənistanın Azərbaycana qarşı soyqırımı siyasəti haqqında həqiqətlər

Böyük Ermənistan xülyası ilə yaşayaraq, "Dənizdən dənizə" dövlət qurmaq ideyasını qarşıya məqsəd qoyan Daşnaksütyun partiyasının qanla yazılmış tarixinə nəzər salan hər kəs bir həqiqəti yəqin edir:

Özündən güclü dövlətlərin əlində oynucağa çevrilən, separatçılığı, şovinizmi dəstəkləyənlərin məqsədlərinə müvafiq həyata keçirilən ideoloji, hərbi təxribatların törədilməsində bir vasitə kimi istifadə olunan, beynəlxalq terrorizmdə "Asala" ilə təmsil olunan ermənilərdə bütün xalqlara qarşı nifrət ideologiyası çox güclüdür.

Tarixin hansı dövrünü, səhifəsini vərəqləsən orada ermənilərin törətdikləri qırğınların, sayı minlərlə ölçülən qurbanların, günahsız insanların acı taleyi barədə məlumat ala bilərsən.

Azərbaycanı əsarətdə saxlamaq üçün təfriqçilik siyasəti yeridən I Pyotrın "parçala, hökm et" prinsipinə uyğun qədim torpaqlarımızı xanlıqlara bölənlər sonradan daha ağır faciələrə yol açan qanlı əməllərini və çirkin niyyətlərini davam etdirdilər.

Rusiya ilə İran arasında bağlanmış "Gülüstan" (12 oktyabr 1813-cü il) və "Türkmənçay" (10 fevral 1828-ci il) müqavilələrindən sonra İrəvan və Naxçıvan xanlıqlarının əraziləri hesabına "Erməni vilayəti"nin yaradılması ilə daşnakların azərbaycanlılara qarşı törədilən, zaman-zaman xəyanətkar plana uyğun həyata keçirilən soyqırımların, repressiyaların, deportasiyaların əsası qoyuldu.

"Türkmənçay" müqaviləsinin XV bəndinə müvafiq olaraq İrandan İrəvana, Qarabağa, Naxçıvana köçürülən ermənilərin Azərbaycan ərazilərində yerləşdirilməsində də məqsəd yerli əhalini ata-baba torpaqlarından sıxışdırmaq idi. Daşnaksütyun partiyasının düşünülmüş siyasətinə uyğun həyata keçirilən "yanların" Azərbaycanda yerləşdirilməsi prosesində İrandan 40 min, Türkiyədən isə 84 mindən artıq erməni ərazilərimizə köçürüldü və məskunlaşdırıldı. Bu "yerləşdirmə əməliyyatı" ilə Azərbaycan xalqının gələcək faciələrinin əsası qoyuldu.

Gəlmələr olsa da yerli sakinlərə daim düşmən gözü ilə baxan ermənilər fürsət düşən kimi bir vaxtlar onlara çörək verib, süfrəsinin başında əyləşdirdikləri azərbaycanlılara qarşı nifrətlərini törətdikləri qırğınlarla bildirdilər.

1905-1907-ci illərdə Rusiyada baş verən inqilabi proseslərdən özlərinə məxsus məkr və hiyləgərliklə istifadə edən ermənilər başbilənləri Şaumyanın, qulağı kəsik Andranikin, Hamazaspın, Lalayanın və bu kimi qaniçən daşnakların rəhbərliyi ilə Naxçıvanda, Bakıda, Şamaxıda, Quba qəzasında, Qarabağda və Azərbaycanın digər yaşayış məskənlərində kütləvi qırğınlar, talanlar törətdilər. Yüzlərlə kənd viran qoyuldu, erməni zülmündən canını qurtarmaq üçün elindən, obasından didərgin düşüb, köməyə möhtac olan azərbaycanlılar yollarda, gizləndikləri yerlərdə belə amansızcasına qətlə yetirildilər.

Eyni qırğınlar 1918-1920-ci illərdə daha geniş miqyasda təkrarlandı. 1918-ci ilin martında Bakıda azərbaycanlıların tamamilə məhv edilməsi kimi cinayətə planın icrasına başlandı. Şaumyanın başçılıq etdiyi 10 min nəfərlik silahlılar, azərbaycanlılara qarşı soyqırımı törədən ermənilər qəddarlıq göstərərək kütləvi qırğınlar törətdilər. 1918-ci ilin 30-31 mart hadisələrində tək Bakıda 30 min soydaşımız amansızcasına, xüsusi qəddarlıqla qətlə yetirilmişdir. Soyqırımı o dərəcədə dəhşətli olub ki, Şaumyanın özü belə ermənilərdən ibarət polkun "xidmətlərindən" imtina etmədiklərini "yuxarılara" ünvanladığı məktublarında təkəbbürlə bildirir, "qələbənin" (öldürülən azərbaycanlıların sayının) özlərinin gözlədiklərindən də artıq olduğunu "Bizim üçün döyüşün nəticələri çox yaxşı olmuşdur" sözləri ilə ifadə edib.

"Azərbaycanlısız Ermənistan" yaratmaq ideyalarından əl çəkməyən daşnakların xalqımıza qarşı törətdiyi soyqırımında qətlə yetirilənlərin sayı-hesabı yox idi. "Aşxadavor" ("Əməkçi") qəzetinin 2 noyabr 1919-cu il sayında dərc olunmuş İrəvan azərbaycanlılarının müraciətində göstərilmişdir ki, həmin qətləmlər zamanı azərbaycanlıların yaşadıkları 88 kənd dağılımış, 1920 ev yandırılmış, 131.970 nəfər öldürülmüşdür.

O dövrdə yaşamış və hadisələri gözü ilə görmüş şahidlərin dediyi kimi soydaşlarımızı diri-diri oda atan, divara mıxlayan Tatevos Əmiryan, Styopa Lalayan, Andranik Ozanyan minlərlə azərbaycanlıyı qılıncdan keçirmiş, qadınlara, uşaqlara, qocalara belə aman verilməmişdi.

Ermənilərin törətdikləri soyqırımları zamanı qətlə yetirilənlərin, dağıdılan kəndlərin, tarixi abidələrin sayını hesablamaqla qurtarmaz. Təxmini hesablamalara görə ermənilərin azərbaycanlılara qarşı törətdiyi kütləvi qırğınlarda ölənlərin sayı 4 milyondan artıqdır. Təkcə Çəmbərəkənd qəbiristanlığında dəfn olunan bakılıların sayı 15-20 min arasında olub. O qəbiristanlıq ki, azərbaycanlılara qarşı törədilən soyqırımında iştirak edən Kirovun heykəli, qətlinə fərman verdiyi qurbanlarının bilinməyən məzarları üzərində ucaldıldı.

Zamanın ən ədalətli hakimi olan tarixin yaddaşı heç nəyi unutmur. Azərbaycanın müstəqilliyi uğrunda canlarını qurban vermiş və dilimizə şəhid kəlməsini gətirmiş azadlıq mücahidləri, həmin məzarlıqda uyuyan soyqırımı qurbanları Azərbaycan xalqının qəhrəmanlıq salnaməsini yazdılar. Ümummillə lider Heydər Əliyevin göstərdiyi diqqət, ehtiram Şəhidlər xiyabanında uyuyan bütün soydaşlarımızın ruhuna ehtiram oldu.

Ermənilər azərbaycanlılara qarşı törətdikləri deportasiyalarla da soydaşlarımıza qarşı maddi-mənəvi soyqırımlar həyata keçirmişlər.

İ. Stalinin imzaladığı "Ermənistan SSR-dən kolxozçuların və digər azərbaycanlıların Azərbaycan SSR-in

Kür-Araz ovalığına köçürülməsi barədə" (23 dekabr 1947-ci il, 10 mart 1948-ci il) qərarlarına əsasən iki il ərzində soydaşlarımızın tarixən azərbaycanlılara məxsus İrəvandan köçürülməsi ilə başlanan deportasiyalar mənəvi terror idi. Aran zonalarına yerləşdirilən soydaşlarımızın əksəriyyəti vətən həsrətinə və iqlim dəyişikliyinə dözməyərək həlak olmuşlar. Bu, deportasiyalar da daşnak ideologiyasından qaynaqlanan, monoetnik dövlət yaratmaq istəyini gerçəkləşdirən erməniləri azərbaycanlılara qarşı törədilən ayrı-seçkilik siyasəti, soyqırımı idi.

Ötən əsrin 80-90-cı illərində SSRİ-yə rəhbərlik edən ermənipərəst M. Qorbaçovun sovetlər birliyində yenidənqurma və aşkarlıq adı altında həyata keçirdiyi siyasət daşnakların növbəti soyqırımlarının keçirilməsi üçün bəhanə oldu. Əslində SSRİ-ni dağıtmaq üçün zəif halqa kimi seçilən millətlərə qarşıdurma yaratmaq planı, ermənilərin istəyi və Qorbaçov kimilərinin havadarlığı ilə Azərbaycanın tarixi ərazisi olan Dağlıq Qarabağda gerçəkləşdirildi.

1988-ci ildə Dağlıq Qarabağda başlanan oyunların daşnak siyasətinə, ideyalarına xidmət etdiyi heç kimin ağına belə gəlməzdi. O illərdə başlanan kütləvi hədələr, kəndlərin dağılması, Qərbi Azərbaycanda- Vardenisdə, Qukarkda, Qacaranda, Qafanda, Gorusda, Alaverdidə törədilmiş qanlı hadisələr Ermənistanda yaşayan 250 mindən artıq soydaşımızın doğma yurdunu tərk etməsi ilə nəticələndi.

20 Yanvar 1990-cı ildə Azərbaycanın demokratiya və milli müstəqillik uğrunda mübarizəsini silah gücü ilə yatırmaq istəyən imperiya tarixi vərdişlərini təkrarlayaraq bir daha erməni xəyanətindən yararlandı. Ümummillə lider Heydər Əliyevin qeyd etdiyi kimi Azərbaycana qarşı siyasi təcavüz olan 20 Yanvar hadisələrində hərbi hissələrin tərkibində Bakıya gələn, istifadə olan erməni zabitləri yenə də qətlilər törətdilər. Həmin hadisələrdə 130-dan artıq həmyerlimiz azadlıq uğrunda mübarizlər kimi şəhidlik zirvəsinə yüksəldilər.

Amma əsrlərdən bəri davam edən soyqırımlar davam etdirildi. Ermənistan silahlı qüvvələrinin Azərbaycana hərbi təcavüzü nəticəsində Dağlıq Qarabağ, ona yaxın ərazidə yerləşən 7 rayon Ermənistan və havadarlarının yardımı ilə işğal olundu. Bir milyondan artıq həmyerlimiz evlərindən didərgin, qaçqın düşdü. Hadisələr zamanı minlərlə soydaşımız qətlə yetirildi, 10 minlərlə günahsız azərbaycanlı şikəst oldu, yaralandı.

1992-ci ildə erməni faşizminin azərbaycanlılara qarşı növbəti qətləməni olan Xocalıda görünməmiş dəhşətlər yaşandı. Bir gecədə dağıdılan Xocalıda 613 dinc əhali xüsusi amansızlıqla qətlə yetirildi. 487 nəfər əlil oldu. 1275 nəfər əsir, girov götürüldü.

Ümumiyyətlə, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi zamanı ermənilər tərəfindən öldürülən azərbaycanlıların sayı 20 minə yaxındır. Erməni silahlılarının ərazimizdə apardığı hərbi əməliyyatlar nəticəsində 20 min soydaşımız yaralanmış, 4 mini əsir düşmüş, minlərlə təhsil, səhiyyə, mədəniyyət müəssisəsi tarixi abidələr dağıdılmışdır. XX əsrdə 2 milyondan artıq azərbaycanlı Ermənistanın və onun hava-darlarının yeritdikləri soyqırımı siyasətindən zərər çəkmişlər.

Ötən əsrdə ermənilərin azərbaycanlılara qarşı yönəlmiş soyqırımına ilk siyasi qiyməti 26 mart 1998-ci ildə (1918-ci il mart hadisələrinin 80-ci ildönümü ərəfəsində) imzaladığı fərmanla verən ümummillə lider Heydər Əliyev daha bir tarixi missiyanı yerinə yetirdi.

Azərbaycanlılara qarşı törədilmiş soyqırımı barədə indiki və gələcək nəsillərə möhkəm milli yad-daş formalaşdıran, dünyada bu kimi hadisələrə düzgün siyasi və hüquqi qiymət verilməsi, belə halların qarşısının alınması və bir daha təkrarlanmaması üçün proqram mahiyyətli bu sənədin əhəmiyyəti böyükdür.

Azərbaycan xalqının iradəsinə uyğun olaraq münaqişənin sülh və danışıqlar yolu ilə həllinə tərəfdar olan , Azərbaycanın ərazi bütövlüyü çərçivəsində həlli üçün söylərini artıran Prezident İlham Əliyevin vurğuladığı kimi bu problem yalnız beynəlxalq hüquq normaları, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü əsasında həll olunmalıdır. Azərbaycanın balanslaşdırılmış xarici siyasətinin nəticəsidir ki, BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının 822, 853,874, 884 sayılı və AŞPA -nın 2005-ci ilin yanvarında qəbul etdiyi 1416 sayılı qətnamələrdə ölkəmizin ərazi bütövlüyü təsdiq edilir, erməni silahlılarının nəzarəti altında qalan Azərbaycan ərazilərinin qeyd-şərtsiz boşaldılması tələb olunur. Ermənistanın işğalçılıq siyasətini pisləyən super gücə malik dövlətlər də münaqişənin beynəlxalq hüquq normaları əsasında həllinə tərəfdar olan Azərbaycanın mövqeyini dəstəkləyir. Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə beynəlxalq səviyyədə aparılan ideoloji təbliğatın əsas prioritetlərini Dağlıq Qarabağ haqqında həqiqətləri, Xocalı soyqırımını dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq təşkil edir.

57 ölkənin gənclər təşkilatlarını birləşdirən İKT-nin Gənclər Forumu İdarə Heyətinin sessiyasında qurumun mədəniyyətlərəarası və sivilizasiyalararası dialoq məsələləri üzrə birinci baş əlaqələndirici seçilən Heydər Əliyev Fondunun Rusiya nümayəndəliyinin rəhbəri Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə başlanmış, bütün dünya birliyi tərəfindən dəstəklənən " Xocalıya ədalət - Qarabağa azadlıq" kampaniyasını genişləndirməkdə də məqsəd ermənilərin azərbaycanlılara qarşı törətdiyi soyqırımı barədə həqiqətləri dünya ictimaiyyətinə çatdırmaqdır.

Xocalı soyqırımını ötən əsrin faciəsi adlandıran dövlətlərin sayının artması, Azərbaycanın haqq işinin müdafiəsi o deməkdir ki, münaqişənin həlli üçün balanslaşdırılmış siyasətə üstünlük verən Azərbaycan xalqının, Prezident İlham Əliyevin mövqeyi dünya ictimaiyyəti tərəfindən dəstəklənir. Sivilizasiyalararası münasibətlərin kəskinləşməsinə gətirib çıxaran Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həllinə çalışan ölkələrin söylərini artırması da bu baxımdan əhəmiyyətlidir.

Xuraman İsmayılqızı, "İki sahil"

Yazı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət

Dəstəyi Fondunun keçirdiyi müsabiqəyə təqdim etmək üçündür.